

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
7

HELSINKI 1985

ISBN 951-95402-7-X



Lappeenranta 1985 ~ Etelä-Saimaan Kustannus Oy

Erkki Kansanaho

Kaksi Viipurin koulupoikaa — Mikael Agricola ja Paavali Juusten

Viipurin piispan kaapu ja sauva

Viipurin hiippakunnan piispalle luovutettiin 29.5.1935 uusi kaapu ja sauva. Molemmat olivat arvokasta tekoa ja herättivät aikanaan suurta huomiota. Kaapua varten oli saatu varat seurakunnilta ja sauvan lahjoitti Torkkelin Kilta. Tämä juhla-asu oli seuraavana päivänä, helatorstaina, piispa Yrjö Loimarannan yllä, kun hänet vihittiin Viipurin tuomiokirkossa piispan virkaan. Nykyisin se kuuluu Mikkelin piispalle. Kiinnitän huomiota näiden piispallisten insignioiden eli viran merkkien kuvioihin ja symboleihin.

Silkkipudoksesta valmistetun ja vihreälle ja kullalle välkkyvän kaavun etuosassa on leveät hopeakankaiset reunukset, joihin on ommeltu kultaisella silkillä kuvioita ja kirjoituksia. Edestä katsottuna ylinnä vasemmalla on rajalinnan suojelijan Pyhän Olavin ja oikealla Suomen ensimmäisen piispan Pyhän Henrikin kuvat. Niiden keskellä kaavun yhdistäjässä on Paavali Juustenin vaakuna sekä Viipurin dominikaaniluostarin sinetti. Reunusten seuraavana parina alaspäin on Viipurin vanha sinetti sekä linnan perustajan Torkkeli Knuutinpojan sinetti. Kolmannen parin muodostavat Knut Possen ja Kaarle Knuutinpojan vaakunat. Kaavun takana on ns. kilpi, joka on alkuaan kuulunut päähineeseen. Siihen on kuvattu Viipurin ja Porvoon kirkkojen kuuluisa Sifridus-kalkki. Kaavussa on lisäksi Luther-ruusuja ja lauseita Juustenin piispainkronikasta. Lauseiden sanoma on: Kristuksen evankeliumi on nostanut Suomen kansan kansakuntien joukkoon.

Piispan sauva on mustaa puuta ja sen kaari ja puuosien yhdistäjät hopeaa. Kaari on patinoitu kullalla ja koristeltu goottilaisin krapu- ja lehtikuvioin. Kohdassa, jossa kaari liittyy sauvaan, on roomalaiskatolisissa piispansauvoissa pyhäinjäännöslipas. Viipurin sauvassa tämä kohta on

varustettu neljällä sinetillä, jotka ovat Viipurin kaupungin, tuomiokapitulin, Torkkelin Killan ja Viipurin oppineen fransiskaaniesimiehen Stefanus Laurentiin sinetit. Stefanus oli luostarin esimies eli guardiaani, ainoa suomalainen, jolla keskiaikana oli teologian tohtorin arvo. Hän toimi veljeskuntansa Skandinavian (Dacian) provinssin johtajana vuosina 1478—1493. Viipurissa pidettiin v. 1486 fransiskaanien suuri edustajakokous. Sauva on taidokasta hopeasepän työtä. Siinä on sinettien lisäksi raamatunlause ”Kaitse minun lampaitani” sekä piispojen nimiä, ensimmäisenä Paavali Juustenin nimi.

Mitä nämä Viipurin piispan kaavun ja sauvan kuviot jälkipolville kertovat?

Ensinnäkin ne osoittavat, että Viipuri oli jo keskiaikana huomattava kulttuurikeskus, ylivoimaisesti suurin karjalaisen heimon alueella. Kaupunki eli koko olemassaolonsa ajan sodan varjossa, mutta sen, minkä sota hävitti, hellittämätön yritteliäisyys ja kaupankäynti rakensivat. Mikael Wexionius-Gyldenstolpe kirjoitti 1650-luvulla: ”Wiburgo nullum Mars Mercuriusque probatum Ad sua sacra magis duceret esse locum.” Tämän voimme kääntää suomeksi: ”Ei Mars eikä Mercurius lie paikkaa Viipuria sopivampaa löytäneet, mihin temppelins ois pystyttäneet.” Myöhempien aikojen runoilija on ilmaissut saman asian näin: ”Niin kuin sola Termopylain, niin on Kannas Karjalan, siin’ on osa ostettava elämän tai kuoleman.” (Eero Eerola) Mutta olisi väärin, jos pitäisimme Viipuria vain sodan ja kaupan kaupunkina. Elämä voitti kuoleman ja synnytti tähän Karjalan pääkaupunkiin monipuolista kulttuuritoimintaa, jota vilkas kaupankäynti edisti. Viipuri oli alusta pitäen kirkkojen, koulujen ja luostarien kaupunki. Ne olivat sivistyselämän keskuksia.

Piispallisten insignioiden kuviot kertovat toiseksi, että Karjalaa elävöittänyt ja sinne pysyvät vaikutuksensa painanut kulttuuri tuli lännestä ja yhdisti nämä alueet länteen. Se oli suomalaista kulttuuria. Idästä saadut vaikutukset olivat sen rinnalla vähäisiä, ja niitä pitivät yllä venäläiset. Viipuriin rakennetut kirkot osoittivat läntisten yhteyksien pysyvyyttä, ja yhteyksiä vahvistivat dominikaani- ja fransiskaani-luostarit. Myös birgittalaisilla oli omia tukikohtia ja maa-alueita Karjalassa. Piispanistuinta ryhdyttiin suunnittelemaan jo 1360-luvulla, vaikka tämä hanke toteutui vasta v. 1554. Se satoi Karjalan entistä kiinteämmin länteen. Viipurin hiippakunta oli Turun jälkeen Suomen toinen. Viipurin tuomiokapitulin sinetissä oli kuvattuna kyyhkynen lentämässä öljypuun lehti suussa kohti arkkia. Kyyhkynen toi vihreän lehden lännestä, ja se oli peräisin samasta puusta, josta kertoo piispa Henrikin hymni *Ramus virens olivarum*.

Viipurin vaakunoilla ja sineteillä oli vielä kolmaskin sanoma. Länsimaisen vaikutuksen alaisena oli Karjalan väkirikkain ja kehittynein alue. Pähkinäsaaren rauhan (1323) rajalinja oli jakanut Karjalan heimon kohtalokkaalla tavalla kahteen osaan. Se ei ollut ainoastaan valtiollinen vaan myös kulttuuriraja. Lännen puolelle jäivät Viipurin lisäksi Jääsken ja

Äyräpään kihlakunnat. Keskiajan lopulla oli läntisessä Karjalassa kahdeksan emäseurakuntaa, nimittäin Viipuri, Muolaa, Virolahti, Vehkalahti, Jääski, Lappee, Uusikirkko ja Kivennapa. Kun keinotekoinen rajalinja sotien ja asutuksen vaikutuksesta murtui, levisi läntinen kulttuuripaine nopeasti kohti itää. Ruotsin valtakuntaan kuulunut Karjala, joka oli sama kuin itsenäisen Suomen Karjala ennen toista maailmansotaa, oli kulttuuripohjaltaan melkein kokonaan länsimainen. Ortodoksinenkin Karjalan osa sai vaikutteita lännestä. Sen varsinainen alue oli Laatokan Karjalassa.

Viipuri vanhana koulukaupunkina

Viipurissa oli keskiajan lopulla kaksi koulua, nimittäin kaupunkikoulu ja dominikaanien luostarikoulu. Mahdollisesti myös fransiskaanit antoivat luostarissaan opetusta lapsille, kuten tapana oli. Näistä opinahjoista oli erityisesti kaupunkikoulu hyvässä maineessa. Se veti puoleensa oppilaita laajalta alueelta, lännessä aina Helsingin seuduilta asti. Koulusta on sen varhaisemmilta ajoilta säilynyt niukasti tietoja. Ensimmäisen kerran se mainitaan v. 1409, jolloin rehtorina oli Jop Joninpoika. Vuosisadan lopulta ja seuraavan alusta tiedetään enemmän. Erityistä huomiota ovat herättäneet Viipurin yhteydet Tallinnaan ja muuhun Baltiaan sekä Saksaan. Ne



Mikael Agricolan patsas Viipurissa.

eivät olleet pelkästään kaupallisia, vaan Viipurissa tunnettiin myös Keski-Euroopan aatteellisia virtauksia ja koetettiin seurata niitä. Kun Mikael Agricola ja Paavali Juusten tulivat 1500-luvun alkupuolella Viipurin kaupunkikoulun oppilaiksi, oli sen rehtorina Johannes Erasmi, etevä pedagogi ja humanisti. Hänellä oli välittömiä yhteyksiä Saksaan. Viipuri oli Turun ohella maan toinen koulukeskus, jolle oli ominaista kansainvälisyys sekä kosketus keskieurooppalaiseen kulttuurielämään.

Tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että Viipurissa näytti olleen hyvä maaperä uskonpuhdistuksen aatteille. Ne eivät saapuneet Suomeen yksinomaan Turun kautta. Siihen vaikuttivat kaupalliset yhteydet, mutta myöskin Viipurin koulun humanismia suosinut opetus. Viipurin linnan päällikkö Hoijan kreivi Juhana, Kustaa Vaasan lanko, piti kotikappalaisenaan uskonpuhdistusta kannattavaa Klemens-nimistä pappia. Myös sillä täytyi olla oma vaikutuksensa. Klemens oli mm. Paavali Juustenin opettaja. Hoijan kreivi sai läänityksinä Viipurin, Savonlinnan ja Kokemäenkartanon läänit ja oli Suomen mahtavimpia aatelisia. Hansan liittolaisena hän asettui lyypekkiläisten Tanskaa ja Ruotsia vastaan käymässä ns. kreivisodassa saksalaisten puolelle, jotka kärsivät tappion. Sen vuoksi hän joutui v. 1534 pakenemaan Suomesta. Siitä oli seurauksena Viipurin saksalaiskaupan taantuminen, mutta kulttuurisuhteisiin se ei päässyt vaikuttamaan. Humanismin ja uskonpuhdistuksen aatteilla oli vahva sillanpääasema Karjalan pääkaupungissa.

Paavali Juustenin koulunkäynti Viipurissa johtui siitä, että hänen kotinsa oli siellä. Hänen isänsä oli viipurilainen porvari Pietari Juusti, joka omisti kivitalon dominikaaniluostarin lähellä sekä maatilan Juustilassa. Isä ja äiti kuolivat 1530-luvun alussa ruttoon. Heidän poikiaan olivat Paavalin lisäksi raatimies Jöns Juusten (k. 1566) ja Hauhon kirkkoherra Severin Juusten (k. 1578). Paavali Juusten oli syntynyt n. v. 1516 ja kuoli v. 1575.

Mutta miksi Mikael Agricola kävi koulua Viipurissa? Niin kuin mainitsimme, Viipurin kaupunkikoulun vetovoima ulottui kauas länteen, ja mm. Pernajasta tuli siihen useita oppilaita. Tiedot Mikaelin lapsuudesta ja nuoruudesta ovat niukat, joten monet niitä koskevat kysymykset jäävät avoimiksi. Hänen sukuaankin on vaikea jäljittää. Isän nimi oli Olavi, ja hän lienee ollut varakas nimismies, joka todennäköisesti viljeli myös maata. Kertomus, jonka mukaan Mikael olisi ollut kalastajan poika, on melko myöhäsyntyinen. Pernajalainen Mikael Olavinpoika oli oppilaana Viipurin koulussa vuosien 1520—1528 välisenä aikana. Hän oli syntynyt n. v. 1510. Kysymys siitä, mikä oli Mikaelin äidinkieli, on Viipurinkin kannalta mielenkiintoinen. Jos se oli ruotsi, hänen on täytynyt oppia suomea Viipurissa. Pernajassa asui kuitenkin tähän aikaan suomea puhuvaa väestöä, joten hän nähtävästi osasi suomenkieltä lapsuudestaan asti. Viipurissa Mikael sai nimekseen Agricola.

Johannes Erasmi, Viipurin koulun oppinut rehtori, siirtyi v. 1528 piispa Martti Skytten sihteeriksi Turkuun. Samanaikaisesti muutti Mikael Agrico-

lakin sinne. Oli mahdollista, että Johannes vei etevän oppilaansa mukanaan ja tahtoi pitää hänet lähettävillään. Turussa Agricola vihittiin papiksi, ja siellä hän myös tutustui maisteri Pietari Särkilahteen, uskonpuhdistuksen aatteiden edustajaan. Yhdessä ystävänsä Martti Teitin kanssa Agricola lähti v. 1536 Wittenbergiin opiskellakseen siellä Lutherin jalkojen juuressa ja palatakseen aikanaan kotimaahan toteuttamaan reformaatiota.

Paavali Juusten kävi Viipurin koulua pitempään. Kun linnan kappalainen Klemens oli poistunut Viipurista, Juusten siirtyi v. 1536 jatkamaan opiskelua Turun katedraalikouluun. Siihen häntä kehotti hänen Wittenbergistä palannut ystävänsä Simon Henrici Wiburgensis, joka toivoi Juustenin lähemmin perehtyvän uskonpuhdistukseen. Turun koulun opettajana oli tähän aikaan Wittenbergin maisteri Tuomas Keijoi. Simon vaikutti myös siihen, että Juustenista tuli piispa Skytten kotiin esilukija (lector mensae) sekä Turun koulun apuopettaja (hypodidascalus). Papiksi Juusten vihittiin Turussa v. 1540. Sen jälkeen hän palasi kotikaupunkiinsa Viipurin kaupunkikoulun rehtoriksi. Hänen vuoronsa matkustaa Wittenbergiin tuli v. 1543, ja hänet merkittiin yliopiston matrikkeliin nimellä Paulus Justus ex Finlandia.

Näin olivat molemmat Viipurin kuuluisat koulupojat lähteneet suureen maailmaan. Tapana oli, että nuoret ja lahjakkaat pappismiehet suuntasivat matkansa Lutherin kaupunkiin Wittenbergiin tutustuakseen siellä uusiin reformatorisiin aatteisiin. Uskonpuhdistus oli tämän aikakauden suuri uudistusliike, jonka seuraukset tuntuivat pitkälle tuleviin aikoihin. Suomesta matkusti Wittenbergiin useita opiskelijoita, mutta näistä kahdesta, Agricolasta ja Juustenista, tuli maamme reformaation ja samalla suomenkielisen kulttuurin kärke miehiä. Agricola palasi kotimaahan v. 1539 ja Juusten v. 1547. Molemmat toimivat ensiksi Turun koulun rehtoreina, mistä virasta he siirtyivät vaativampiin tehtäviin. Juusten koki Saksassa kaksi järkyttävää tapahtumaa, joiden muisto ei hävinnyt hänen mielestään. Ne olivat Lutherin kuolema (1546) ja Schmalkaldenin uskonsodan puhkeaminen. Sodan vuoksi hän palasi Suomeen.

Agricolan ja Juustenin elämäntyö

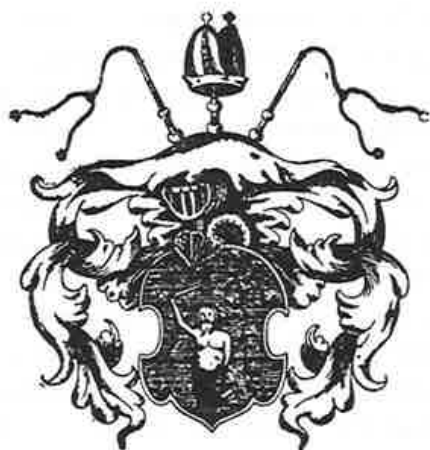
Tässä yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista yksityiskohtaisesti selostaa Mikael Agricolan suurta elämäntyötä. Hän ei ollut ainoastaan Suomen kirjakielen perustaja ja suomalaisen kirjallisuuden isä, vaan myös vaikeissa oloissa toiminut kirkon johtaja ja reformaattori. Lisäksi hän joutui mukaan valtiolliseen toimintaan. Riittää, kun toteamme Agricolan elämän tärkeimmät virستانpylväät. Toimittuaan Tuomas Keijoin jälkeen yhdeksän vuotta Turun koulun rehtorina hänestä tuli v. 1548 Turun piispan apulainen ja sijainen ja v. 1554 piispa. Suomen jakamisesta kahteen hiippakuntaan ja Agricolan nimittämisestä Turun piispaksi kerromme kohta erikseen. Oltu-

aan pari vuotta piispana hänet lähetettiin yhdessä Ruotsin arkkipiispan Laurentius Petrin kanssa rauhanneuvotteluihin Moskovaan. Palatessaan tältä vaikealta matkalta kuolema kohtasi hänet 9.4.1557 Uudenkirkon Kyrönniemessä, ja hänet haudattiin Viipurin tuomiokirkkoon. Agricolan hautapaikkaa ei ole myöhemmin kyetty osoittamaan. Piispana Agricola ehti olla vain kolme vuotta. Hänen tärkeimmäksi elämäntehtäväkseen muodostui ensimmäisten suomenkielisten kirkollisten kirjojen kääntäminen. Niistä merkittävin oli Uuden testamentin suomennos (1548). Uskonpuhdistuksen toteuttajana Agricola oli maltillinen.

Paavali Juustenista, joka ei ole yhtä tunnettu, on aiheellista kertoa enemmän. Hänestäkin tuli, kuten sanottu, Saksasta palattuaan Turun koulun rehtori. Tässä virassa hän seurasi Agricolaa, joka oli siirtynyt vanhan piispa Skytten apulaiseksi. Rehtorin virkansa ohella Juusten toimi tuomiokapitulin kirjurina ja kaniikkina. Skytten kuoltua v. 1550 Suomi jäi yli kolmeksi vuodeksi vaille piispaa, kunnes Kustaa Vaasa kutsutti v. 1554 luokseen sekä Agricolan että Juustenin ja ilmoitti nähneensä hyväksi jakaa Suomen kahteen hiippakuntaan ja nimittää edellisen Turun ja jälkimmäisen Viipurin piispaksi. Paavin vahvistusta ei nimitykselle enää tarvittu. Suomen uusien piispojen vihkimisen toimitti Strängnäsän piispa, koska arkkipiispa oli tähän aikaan kuninkaan epäsuosiossa. Hiippakuntien raja tuli kulkemaan halki Uudenmaan ja Hämeen siten, että Viipurin hiippakuntaan kuuluivat Porvoon lääni ja Hollolan kihlakunta sekä Karjala ja Savo (Tractus Wiburgensis et Novae Arcis in Savolax). Itärajana oli 1500-luvun tulkinnan mukainen Pähkinäsaaren rauhan rajalinja. Sen itäpuolella sijainnut Käkisalmen lääni liitettiin tähän alueeseen vasta seuraavan vuosisadan alussa.

Juustenin tullessa piispaksi Viipuriin oli käynnissä sota. Hän joutui kokemaan mm. kaupungin piirityksen sekä Agricolan kuoleman. Koko hänen piispuutensa aika Viipurissa (1554—1563) oli epävakainen, mikä luonnollisesti heikensi hänen työmahdollisuuksiaan. Vaikka kaupungissa oli sekä kirkkoherra että koulumestari, Juusten joutui yksin vastaamaan hiippakunnan hallinnosta. Tuomiokapitulia ei Viipurissa vielä ollut. Tiedot Juustenista ovat tältä ajalta vähäiset, mutta hänen tiedetään toimittaneen tarkastuksia, huolehtineen virkojen täyttämisestä, toimineen tuomiokirkon kunnostamiseksi sekä valvoneen koulun ja hospitaalin toimintaa. Kirkollisista oloista Juusten antoi pessimistisen kuvan. Suomessa vallitsi suuri köyhyys, Herran huoneet olivat surkeassa kunnossa, papiston sivistystaso oli alhainen, kansan käytös hillitöntä ja taikausko yleistä. Kaikki johtui tiedon puutteesta ja sotien aiheuttamista rasituksista. "Monet ovat heittäneet toivon rauhan palaamisesta ja epäilevät Jumalan kaitselmusta kysyen, tokko Jumala enää lainkaan välittää ihmisestä." Erityisen suuri oli vihollisen ahdistaman ja hävittämän Karjalan hätä, joka oli samalla synnin hätää, totesi piispa.

Viipurista Paavali Juusten siirtyi piispaksi Turkuun, missä hän ehti toimia



Paavali Juustenin vaakuna.

vielä kaksitoista vuotta (1563—1575). Tämä aika oli hänelle jonkin verran helpompaa, koska seurakunnat olivat Länsi-Suomessa vauraampia ja kirkollinen organisaatio kehittyneempää. Piispan asema oli kuitenkin vaikea, mikä johtui paitsi sodista myös kuninkaan kirkkopolitiikasta. Kirkko oli kuninkaan määräysvallan alainen ja köyhtyi hänen toimeenpanemiensa reduktioiden vuoksi. Kustaa Vaasa tulkitsi uskonpuhdistusta omalla tavallaan. Viipurin piispana oli Juustenin jälkeen mm. Eerik Härkää (1568—1578), tarmokas ja aloiterikas mies. Hän oli Agricolan tavoin kotoisin Pernajasta ja käynyt koulua Viipurissa. Härkääkin kuului Wittenbergin kävijöihin ja toimi määrätietoisesti uskonpuhdistuksen hyväksi. Kirkollinen elämä Karjalassa vakiintui kuitenkin hitaasti, mikä johtui jatkuvasta sotatilasta ja epävakaisista oloista.

Paavali Juustenkin lähetettiin rauhanneuvotteluihin Venäjälle, vieläpä lähetyskunnan johtajan ominaisuudessa. Matka kesti kolme vuotta neuvottelijoiden joutuessa elämään suuressa kurjuudessa ja osaksi vankeudessa. Vastassa oli tsaari Iivana Julma, joka ei antanut periksi, vaan lähetyskunnan oli palattava kotiin tyhjin toimin. Tämän rasittavan matkan jälkeen Juusten korotettiin aatelissäätyyn ja vaakunaansa hän piirsi puolialastoman, itseään ruuskivan miehen. Venäjällä hän oli koettanut kuluttaa aikaansa mahdollisimman hyödyllisesti tekemällä mm. kirjallista työtä. Juusten kuoli 22.8.1575. (Juustenin kuolinvuodeksi on aikaisemmin mainittu 1576, joka ilmeisesti on virheellinen.)

Mikä oli Paavali Juustenin elämäntyö? Hän toimi piispana kaikkiaan 21 vuotta toteuttaen uskonpuhdistuksen aatteita maassamme. Siten hän loi pohjaa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon työlle. Lisäksi hän harjoitti merkittävää kirjallista toimintaa historioitsijana ja kirkollisten kirjojen

tekijänä. Juusten täydensi Turun keskiaikaisten piispojen luetteloa ja lisäsi siihen laatimansa Arvid Kurjen, Martti Skytten, Mikael Agricolan ja Petrus Follingiuksen elämäkerrat. Näin syntyi kuuluisa Suomen piispojen kronikka, maamme historian korvaamaton lähdeos. Tämän perusteella Juustenia on pidetty ensimmäisenä nimeltä tunnettuna historiankirjoittajanamme. Henrik Gabriel Porthan varusti kronikan laajoilla alaviitteillä ja painatti sen, mikä tapahtui vuosina 1784—1800. Porthan oli maamme historiantutkimuksen isä. Paavali Juustenin muita teoksia olivat ohjekirja papeille (1573), katekismus (1574) ja messukirja (1575). Professori Martti Parvio on toimittanut v. 1978 messukirjan näköispainoksen, johon liittyy Juustenin elämäkerta. Juustenin kirjoittama postilla säilyi käsikirjoituksena, mutta tuhoutui v. 1827 Turun palossa. Siitä on tallessa vain esipuhe. Paavali Juusten, niin kuin Mikael Agricolakin, oli murrosajan mies. Hänen elämänsä vaiheitaan varjostaa vielä kansallisen historiamme aamunkoiton hämärä, mutta tiedämme, että hän oli itse luomassa tuota historiaa.

Karjalan historian suomalainen näkökulma

Miksi olen kertonut näistä kahdesta viipurilaisesta koulupojasta, Agricolasta ja Juustenista?

Kuten aluksi huomautin, historialliset todistuskappaleet kertovat, että Karjalan pääkaupunki Viipuri ja sen vaikutuspiiriin kuuluneet laajat ja väkirikkaat alueet olivat keskiajalta lähtien läntistä ja suomalaista kulttuurimaata. Läntinen vaikutus levisi miltei koko Karjalaan, vieläpä Inkerinmaalekin. Karjalan historia liittyy kiinteästi Suomen historiaan. Tätä ei voida Karjalan menneisyyttä tutkittaessa ja kuvattaessa sivuuttaa, koska niin tehtäessä mitätöitäisiin tosiasiat. Karjalan kansa on myös sotien riehussa aina tuntenut taistelevansa suomalaisen Karjalan puolesta. Paavali Juusten kirjoitti aikanaan: "Collocati sumus velut in arce et vigilia quadam." "Meidät on sijoitettu kuin linnoitukseen ja vartiopaikalle." Tällä hän tarkoitti länsimaisen sivistyksen vartiopaikkaa.

Viime aikoina on tullut tavaksi tähdentää itäisen kulttuurivaikutuksen merkitystä kansamme elämässä. Karjalainen kulttuuri on peräisin idästä, niin sanotaan. Tällaiseen toteamukseen sisältyy suurta liioittelua ja yksipuolisuutta. Bysantin merkkejä etsitään nykyisin suurennuslasilla, mutta länsimaisen sivistyksen saavutukset unohdetaan. Idän vaikutus on tosiasia, jota ei ole aihetta kieltää. Etenkin Karjalassa se on rikastuttanut sekä kulttuuria että uskonnollista elämää. Mutta kaikessa tarvitaan myös suhteellisuuden tajua ja muutkin tosiasiat on tunnustettava. Karjalan historiaa ei voida ensisijaisesti selittää Laatokan takaa eikä idästä käsin, koska sille on ollut olennaista nimenomaan länsimainen vaikutus. Konstantinopolissa ei ole tietävästi kukaan Karjalan koulupoika käynyt oppia hakemassa, mutta Turussa, Upsalassa ja Wittenbergissä sen sijaan monet. Luovutettu Karjala oli sekä talouselämässä että kulttuuritoiminnassa Suomen kiinteä ja luon-

nollinen osa, maakunta maakuntien joukossa — omaleimainen, mutta täysin suomalainen.

Tämän Karjalan menneisyydestä olen valinnut esimerkkinä koulupojista, joiden elämä tosin oli lyhyt tuokio tapahtumien pitkässä sarjassa, mutta käsittääkseni voimakas ja vaikuttava todistus suomalaisen Karjalan olemassaolosta. He ovat raivanneet tietä suomalaiselle kulttuurille. Myös myöhemmän ajan viipurilaiset koulupojat, joihin itsekkin kuulun, voivat antaa siitä oman todistuksensa. Meille on täysin käsittämätöntä selittää Karjalaa toisella tavalla.

Esitelmä Torkkelin killan Studia generalia -tilaisuudessa 2.4.1984.